

дорожнього руху, УНДІ «Права та економічних досліджень», 2011. — 64 с.

6. Смирнова В.В. Автогражданка. Обязательное страхование гражданской ответственности владельцев транспортных средств. — СПб.: Питер, 2004.

7. Плешков А.П., Алексеев О.Л. Обязательное страхование автогражданской ответственности. — М.: Рус. коммандос, 2000.

Статтю подано до редакції 09.10.2012 р.

УДК 336.76

Мурашко О.В., канд. екон. наук, доцент,
докторант кафедри страхування,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛІНГ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ: ЙОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА ТОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто основні теоретико-методологічні аспекти фінансового контролінгу у страхових організаціях. Досліджено етапи походження фінансового контролінгу в страхуванні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансовий контролінг, контроль, ревізія, аудит, еволюція фінансового контролінгу, об'єкти фінансового контролінгу.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются основные теоретико-методологические аспекты финансового контроллинга в страховых организациях. Исследовано этапы происхождения финансового контроллинга в страховании.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовый контроллинг, контроль, ревизия, аудит, эволюция финансового контроллинга, объекты финансового контроллинга.

ANNOTATION. The article deals with the theory and methodology of financial controlling in insurance organizations. Stages investigated the origin of financial controlling in insurance.

KEY WORDS: financial controlling, control, inspection, audit, evolution of financial controlling, subject for financial controlling.

Постановка проблеми. Виникнення та еволюція фінансового контролінгу як інструменту управління, безпосередньо обумовлено розвитком та ускладненням структури ринкових відношень. Систематизація та узагальнення інформації про еволюцію і тео-

ретико-методологічні підходи до даного інструменту управління страховою організацією потребує детального вивчення. Витоки теоретичних аспектів фінансового контролінгу в Україні базуються на західних наукових школах. За даним напрямком практично відсутні наукові розробки. Таким чином, особливої уваги заслуговують етапи еволюції фінансового контролінгу в страхових організаціях і його теоретичні засади.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Обмеження вітчизняних наукових публікацій з питань фінансового контролінгу в страхових організаціях залишається поки що порівняно обмеженим.

Дослідження еволюції контролінгу, в тому числі фінансового, знайшло своє відображення у працях західних учених, зокрема Р. Брамсімана, Х. Бюргела, Л. Кауфмана, Є. Майєра, Р. Манна, А. Халлера, Д. Хана, Т. Фишера. Серед науковців ближнього зарубіжжя варто відзначити Г. Просветова, Е. Ананькіну, Н. Данілочкіну, І. Бородушка, Є. Васильєву, С. Фалька, А.М. Кармінського, Т. Шешукова.

Постановка завдання. Метою дослідження є систематизація етапів походження контролінга як інструменту управління страховою організацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. У практиці господарювання провідних західних країн прослідковується розширення змісту контролінгу — від вирішення завдань облікового характеру до вирішення завдань комплексного управлінського характеру. Контролінг є синтезом планування, обліку, контролю, економічного аналізу та організації інформаційних потоків, здійснює інформаційне забезпечення прийняття рішень на всіх рівнях управлінської ієрархії [1].

Упродовж тривалого періоду в Україні фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання, в тому числі, Держстраху СРСР, контролювалася і регулювалася адміністративною системою. В сучасних умовах страхові організації України стоять перед проблемою успішного функціонування в довгостроковій перспективі за рахунок самостійного забезпечення методичною та інструментальною базою для підтримки ключових функцій управління, а також обліку, аналізу, оцінки ситуації для прийняття управлінських рішень та ін. Застосування ж інструментів контролінгу, спрямованих на вирішення даних задач в Україні, як правило носить фрагментарний характер.

Ринкові умови економіки вимагають нових підходів до управління страховою організацією.

Нестабільна фінансово-економічна середа змушує перетворювати страхову організацію у складну організаційну систему, яка потребує гнучкого управління. Для забезпечення керованості такої системи необхідні нові методи управління нею. Новим інструментом в управлінні страховою організацією став контролінг як функціонально відокремлений напрямок її фінансово-економічної роботи, що забезпечує прийняття оперативних і стратегічних управлінських рішень.

Перебуваючи на перетині обліку, інформаційного забезпечення, контролю і координації, контролінг займає особливе місце в управлінні страховою організацією: він зв'язує воедино всі ці функції, інтегрує і координує їх, переводячи систему управління на якісно новий рівень. Контролінг є своєрідним механізмом саморегулювання в страховій організації.

З метою забезпечення мети, що поставлена перед суб'єктом підприємництва, контролінг виконує наступні функції:

- координацію управлінської діяльності;
- інформаційну та консультативну підтримку ухвалення управлінських рішень;
- створення та забезпечення функціонування загальної інформаційної системи управління;
- забезпечення раціональності управлінського процесу [2].

На підставі викладеного можна визначити перелік основних завдань контролінгу:

1. Моніторинг і проектування цілей, функцій підсистем управління відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі страхової організації.

2. Регламентація взаємодії функцій як видів управлінської діяльності і підсистем системи управління страхової організації, встановлення процедур узгодження рішень всередині кожної і між всіма управлінськими підсистемами. При цьому контролінг забезпечує спряженість, узгодженість і сумісність підсистем системи управління страховою організацією.

3. Побудова забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, покликане задовольнити потреби різних рівнів.

Первісно, контролінг розумівся як функція, інтегрована в систему бухгалтерського обліку. При цьому основна увага зосереджувалась на загальному фінансовому результаті діяльності суб'єкта підприємництва, без врахування внеску кожного підрозділу в сукупні підсумки та без урахування диференціації результатів функціонування окремих підрозділів і служб.

У подальшому контролінг, забезпечував служби менеджменту інформацією, необхідною для прийняття рішень. Надана інформація була комплексною, охоплювала якісні та кількісні аспекти діяльності суб'єкта підприємництва, представлена показниками, містила дані про минуле, сьогодення, прогнозоване майбутнє. На даному етапі контролінг стає інструментом забезпечення всього інформаційного поля системи управління.

Наступний етап практики запровадження контролінгу є орієнтація на координацію, або планування і контроль.

Застосування контролінгу як інструменту наукового управління суб'єкта підприємництва припускає попереднє формування теоретичних основ і методології, в тому числі розробку концепції контролінгу. Під концепцією контролінгу розуміється цілісне, що зв'язує воедино всі його структурні елементи формалізоване уявлення про контролінгу як підсистему управління. Ця підсистема покликана забезпечувати ефективність прийнятих управлінських рішень і сприяти оптимізації ділової стратегії і політики керуючої системи в цілому.

В основі цієї концепції системного управління організацією лежить прагнення забезпечити успішне функціонування організаційної системи в довгостроковій перспективі шляхом:

- ✓ адаптації стратегічних цілей до мінливих умов зовнішнього середовища;
- ✓ узгодження оперативних планів зі стратегічним планом розвитку організаційної системи;
- ✓ координації та інтеграції оперативних планів по бізнес-процесам;
- ✓ створення системи забезпечення менеджерів інформацією для різних рівнів управління в оптимальні проміжки часу;
- ✓ створення системи контролю над виконанням планів, коректування їх змісту та термінів реалізації;
- ✓ адаптації організаційної структури управління підприємством з метою підвищення її гнучкості та здатності швидко реагувати на мінливі вимоги зовнішнього середовища.

Завершена інтерпретація сутності контролінгу виражена в сучасній концепції, яка передбачає використання контролінгу як інструменту, що забезпечує організацію та орієнтацію на майбутнє відповідно до поставлених стратегічних цілей суб'єкта підприємництва.

В сучасних умовах контролінг задіяний на всіх стадіях управлінського процесу, метою якого є забезпечення конкуренто- та платоспроможності страхової організації.

Аналізуючи етапи вправдження контролінгу російські вчені І. Бородушко, Є. Васильєва сформулювали ключові положення теорії контролінгу наступним чином.

1. Контролінг — якісно новий і перспективний інструмент у вирішенні завдань управління (менеджменту) підприємством, адекватний умовам інформаційного суспільства та епохи глобалізації.

2. Контролінг орієнтований на забезпечення більш високої ефективності і конкурентоспроможності підприємства в умовах невизначеності і нестабільності ринкового середовища.

3. Контролінг покликаний підтримувати, сприяти оптимізації процесу управління (менеджменту) підприємством і прийняття управлінських рішень.

4. Контролінг реалізує свої функції, ґрунтуючись на базових положеннях системного підходу про інтеграцію, взаємозв'язках, зворотних зв'язках при визначенні комплексної методології, при охопленні всіх рівнів і сфер управління підприємством.

5. Структуризація (класифікація) контролінгу відповідає рівням прийняття управлінських рішень на підприємстві. Загальноприйнятим є розмежування таких видів контролінгу: стратегічного, оперативного, тактичного і операційного [3].

Німецьким ученим Т. Райхман подана тривимірна модель системи контролінгу.

Перший вимір цієї моделі ґрунтується на поділі організації на функціональні підсистеми.

Другий вимір відноситься до поділу інформації за категоріями. Відповідно на рівні фактичних і звітних систем розрізняють:

- контролінг для вищого керівництва, який включає контролінг зовнішньої звітності, контролінг витрат і результатів, фінансовий контролінг, інвестиційний контролінг;

- контролінг, орієнтований на нижчий рівень керівництва, який включає контролінг постачання, виробничий контролінг, контролінг логістики, маркетингу, інформаційного забезпечення.

З точки зору інформаційного забезпечення — цей вимір охоплює в області облікових систем фінансову бухгалтерію, облік витрат, облік основних засобів і кадровий облік; в загальноадміністративних і диспозитивних систем — постачання, мислення виробництвом, управління складським господарством, обробку замовлень клієнтів; нарешті, первинну виробничо-економічну облікову інформацію.

Третій вимір моделі диференціює її складові рівням стратегічного і оперативного управління. Виявлення відмінностей між

стратегічним і оперативним контролінгом є важливим аспектом визначення сутності контролінгу [4].

Упровадження системи контролінгу є досить складним і тривалим процесом, що складається з декількох послідовних етапів. У цілому його можна представити таким чином:

- ✓ опис існуючої інформаційної (бухгалтерської) системи організації;

- ✓ визначення вимог до необхідної управлінської інформації;

- ✓ побудова формалізованої системи, здатної забезпечити менеджерів необхідною управлінською інформацією;

- ✓ побудова системи управлінської звітності;

- ✓ побудова системи внутрішньовиробничого аналізу;

- ✓ побудова системи фінансового планування.

На впровадження системи впливають наступні фактори:

- тривалість існування страхової організації на ринку;

- спеціалізація страхової організації;

- розмір страхової організації;

- структура страхової організації;

- постановка менеджменту в організації.

Перший етап характерний для страхової організації, яка досить тривалий час існує на страховому ринку. Завданнями етапу є опис та аналіз існуючої інформаційної системи організації, по перевазі системи бухгалтерського обліку. Результатом є схеми організаційно-управлінської структури, інформаційних потоків страхової організації, опис системи бухгалтерського обліку.

На другому етапі визначається якісний і кількісний склад інформації, необхідний для ефективного управління організацією. Тут виявляються прогалини існуючої інформаційної системи, з'ясовуються їх причини, оцінюється обсяг змін у системі управління.

На третьому етапі повинна бути представлена відповідна формалізована система, здатна збирати, обробляти і надавати відповідну інформацію. Тут виділяються центри відповідальності — сегменти усередині організації, на чолі яких стоять відповідальні особи, що приймають рішення.

Центром відповідальності може бути як структурний підрозділ організації, так і що залежать від головної організації. Також на даному етапі впроваджуються варіанти обліку витрат, пов'язаних зі реалізацією страхових послуг.

Четвертий етап характеризується побудовою системи управлінської звітності. Управлінська звітність являє собою сукупність звітів і зведень, що складаються центрами відповідальності, що

включають всю необхідну для обліково-аналітичних фахівців детальну інформацію.

На п'ятому етапі відбувається конструювання системи внутрішнього аналізу. Головною метою аналізу є оцінка фінансово-господарської діяльності страхової організації на основі управлінської аналітичної звітності та розробки рекомендацій щодо її вдосконалення, виявлення і усунення недоліків у її діяльності, а також виявлення резервів поліпшення її фінансового стану та платоспроможності.

Заключний етап — постановка системи фінансового планування, яка складається з системи бюджетного планування діяльності структурних підрозділів страхової організації та системи зведеного бюджетного планування.

Система бюджетування ґрунтується на системі управлінської звітності. Але якщо система управлінської звітності в значній мірі оперує інформацією «сьогоднішнього дня», то бюджетування використовується для планування контролю і аналізу відхилень.

Система бухгалтерського обліку повинна бути по можливості максимально інтегрована в систему контролінгу. Це дозволить виключити дублювання документації, підвищити продуктивність і знизити витрати, пов'язані з обслуговуванням системи. Особливу увагу слід приділити автоматизованим системам управління бізнесом, що дозволяє оперативно підготувати звітність у різних розрізах із заданим рівнем деталізації [5].

Основними чинниками, що визначають актуальність впровадження системи контролінгу на сучасних підприємствах, є:

- ✓ нестабільність як зовнішніх, так і внутрішніх умов функціонування підприємства, що породжує підвищені вимоги до якості управління підприємством;

- ✓ глобалізація економічних процесів, масове залучення господарюючих суб'єктів у зовнішньоекономічну діяльність, що істотно ускладнює завдання управління організацією;

- ✓ необхідність пошуку все ефективніших і досконаліших систем управління, що забезпечують життєздатність і стійкість функціонування підприємства;

- ✓ необхідність удосконалення і якісної зміни організації та методології інформаційного забезпечення;

- ✓ низька інформативність даних, формованих у рамках традиційних методів планування, управлінського, бухгалтерського і фінансового обліку;

- ✓ недостатній рівень взаємодії та узгодженості в діяльності різних служб менеджменту підприємства [3].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, контролінг є системою сервісу для менеджменту, що використовує контролінг при розробці планів діяльності страхової компанії і отримує зі системи контролінгу інформацію, яка використовується при прийнятті рішень. Ці рішення набувають конструктивну форму стратегічних та поточних планів.

У сучасній науковій літературі не існує однозначного визначення поняття «контролінг», але необхідно відмітити, що нова концепція управління, породжена практикою сучасного менеджменту.

В основу сучасної концепції системного управління страховою організацією закладено прагнення забезпечити успішне функціонування організаційної системи в довгостроковій перспективі шляхом:

- ✓ адаптації стратегічних цілей до негативних умов зовнішнього середовища;
- ✓ узгодження оперативних планів зі стратегічним планом розвитку організаційної системи;
- ✓ координації та інтеграції оперативних планів за різними бізнес-процесам;
- ✓ створення системи забезпечення менеджерів інформацією для різних рівнів управління в оптимальні проміжки часу;
- ✓ створення системи контролю над виконанням планів, коректування їх змісту та термінів реалізації;
- ✓ адаптації організаційної структури управління підприємством з метою підвищення її гнучкості та здатності швидко реагувати на мінливі вимоги зовнішнього середовища.

Література

1. Теория и практика контроллинга: учеб. пособие/Т.Г. Шешукова, Е.Л. Гуляева. — М.: Финансы и статистика; ИНФРА-М, 2008. — 176 с.
2. Контроллинг как инструмент управления предприятием /Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г.Данилочкина и др.; Под ред. Н.Г. Данилочкиной. — М.: ЮНИТИ, 2002. — 279 с. — С. 6—9.
3. *И. В. Бородушко, Э. К. Васильева.* Стратегическое планирование и контроллинг «Стратегическое планирование и контроллинг». — СПб; Питер; 2006. — С. 98—106.
4. *Райхман Т.* Менеджмент и контроллинг. Одни цели — разные пути и инструменты // Международный бухгалтерский учет. — 1999. — № 5. — С. 26—36.
5. *Попова Л.В., Исакова Р.Е., Головина Т.А.* Контроллинг: Учебное пособие. — М.: Издательство «Дело и Сервис», 2003. — 192 с. — С. 3—11.

Статтю подано до редакції 01.10.2012 р.